

13. Kozhukalo I. (1971), *The economic policy of the CPSU at the present stage*, Kyiv, 132 p. (ukr).
14. *CPSU – the organizer and inspirer of socialist competition in the industry of Ukraine* (1975), Kyiv, 386 p. (ukr).
15. *CPSU and the creative activity of the masses* (1980), Kyiv, 383 p. (ukr).
16. *CPSU in resolutions and decision meetings* (1983), vol.11, Moscow, pp. 237-251 (rus).
17. Matviichuk M. (1966), *Organizing work parties in Ukraine Industry*, Kyiv, 121 p. (ukr).
18. Mykolenko M. (1970), *Activities of the Communist Party of Ukraine in the steel industry during the full-scale construction of communism*, Kharkiv, 176 p. (ukr).
19. Nikolayenko I. (1983), *Activities of CPSU on implementation achievements in the industry of science and excellence experience*, Kiyev, 213 p. (rus).
20. *New books in USSR* (Information and analytical bulletin magazine) (1981), Kharkiv, p. 34 (ukr).
21. Petrovichev N. (1979), *An important factor in the growth of leadership of CPSU*, Moscow, 83 p. (rus).
22. Polurez V. (1973), *Activities of CPSU on improving of effectiveness industrial production in developed socialism*, Kiyev, 231 p. (rus).
23. Kondufor Yu., Gritsenko A., Koval M. (1986), *Work class of Ukrainian SSR : tradition and modernity*, Kiyev, 240 p. (rus).
24. Razumov Ye. (1978), *Party committees - the bodies of political leadership*, Moscow, 47 p. (rus).
25. Rogov A. (1975), *Guide CPSU of economies of mature socialism*, Moscow, 93 p. (rus).
26. Sokolov M. (1977), *Development of the economy of party guidance*, Moscow, 63 p. (rus).
27. Chukhno A. (1972), *The economic policy of the CPSU today. Scientific basis and main directions*, Kyiv, 94 p. (ukr).
28. Yaremchuk V. (2009), *Past Ukraine in the USSR history at the post-Stalin era*, Ostroh, 52 p. (ukr).

© Райко Інеса

Надійшла до редакції 09.11.2013

УДК 930(477)(045)

РОМАНЦОВА НАТАЛІЯ,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історичних дисциплін
Маріупольського державного університету*

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ М. ГРУШЕВСЬКОГО У ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ НАУК (1924 - 1931 рр.). ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

У статті аналізуються питання вивчення українськими істориками ХХ - початку ХХІ ст. наукової діяльності М. Грушевського у Всеукраїнській академії наук (ВУАН). Розглянуто висвітлення цієї наукової проблеми у працях радянських істориків, науковців діаспори, сучасних учених. З'ясовано історіографічні оцінки ролі Михайла Сергійовича в організації роботи вказаної інституції, значення його діяльності задля надання українській історичній науці академічного, міжнародного рівня.

Ключові слова: *Всеукраїнська академія наук; історіографія дослідження; наукова діяльність; діаспорні вчені; історіографічний аналіз робіт сучасних українських дослідників.*

Постановка проблеми та стан її вивчення. У науковій діяльності Михайла Грушевського важливе місце посідає період його праці у Всеукраїнській академії наук (ВУАН) (1924 - 1931 рр.). Це був час його активних творчих пошуків на ниві історичної науки, науково-організаційної діяльності в історичних структурах Академії, формування київської історичної школи Михайла Сергійовича. Українські історики виявляли значний науковий інтерес щодо дослідження цього питання, і є потреба проаналізувати їхні праці, присвячені висвітленню наукової діяльності М. Грушевського, його ролі в розвитку академічної науки в радянській Україні. Історіографічний аналіз означеної наукової проблеми виявляє методологічні відмінності в підходах учених, які репрезентували різні напрямки української історичної науки ХХ - початку ХХІ ст., дає можливість з'ясувати еволюцію наукових поглядів у цьому питанні.

Тема пропонованого дослідження певною мірою висвітлювалася в українській історіографії. Р. Пиріг [20,

с. 3-10], П. Сохань, В. Ульяновський, С. Кіржаєв [31, с. 7, 8] аналізували погляди істориків та українських компартійних діячів 1920-х років, які з ідеологічних позицій чинили напади на М. Грушевського з приводу його наукової діяльності у ВУАН. В. Ткаченко, розглядаючи радянську та сучасну вітчизняну історіографію проблеми розвитку української науки 20-30-х років ХХ ст., відзначив також публікації І. Верби, присвячені М. Грушевському [32]. С. Водотика в авторефераті докторської дисертації звернув увагу на ґрунтовні грушевськознавчі монографії Р. Пирога, П. Соханя та С. Кіржаєва [6].

М. Галій відзначив думку Н. Полонської-Василенко, яка вважала, що повернення М. Грушевського в Україну з еміграції було "у житті Академії Наук найбільшою подією", що він став "персона ґрата" в Академії й тому, що в уряді було багато колишніх "боротьбістів", що мали давні зв'язки з М. Грушевським [8, с. 25-26].

Відомий представник української діаспори Л. Винар відгукнувся на появу колективної монографії "М. С. Гру-

шевський і Academia", відзначивши, що "автори намагаються вирізнити дві течії: 1) напрямок "позитивної синтези усієї діяльності Грушевського" і 2) напрямок "позитивістської об'єктивізації" [3, с. 26].

І. Верба та О. Юркова в спільній розвідці погоджуються з думкою істориків П. Сохання, В. Ульяновського та С. Кіржаєва щодо завдання М. Грушевського: "згуртування представників різних шкіл, створення для них єдиного координаційного центру, чим власне, і стали Історичні установи ВУАН" [2, с. 270].

Дослідниця О. Юркова підкреслила, що "в дисертаційному дослідженні С. Кіржаєва аналізуються археографічні плани М. С. Грушевського та їх реалізація на терені Археографічної комісії ВУАН у київський етап побуту історика (1924-1931)" [34, с. 119]. Але зазначені історіографічні оцінки не створюють цілісного уявлення щодо української історіографії цієї проблеми.

Метою статті є аналіз стану вивчення в радянській, емігрантській та сучасній українській історіографії питань про наукову діяльність М. Грушевського у Всеукраїнській академії наук.

Виклад основного матеріалу. Науково-організаційна діяльність М. Грушевського у ВУАН становила важливий період у житті видатного історика. В умовах ідеологічного протистояння, яке виявилось в українській історіографії ХХ ст., це питання по-різному вивчалось вченими. Радянські історики не розглядали з наукових позицій зазначену проблему. Українською тенденційно й обмежено висвітлювалася в радянській історіографії діяльність Михайла Сергійовича у ВУАН. Серед радянських публікацій, які певною мірою розкривали це питання, можна виділити біографічні статті про М. Грушевського в енциклопедичних виданнях, відповідні історіографічні оцінки в роботах з історії Академії наук УРСР, в узагальнюючих працях з історії Української РСР.

У довоєнний час сталінського тоталітаризму серед радянських публікацій про М. Грушевського слід відзначити біографічну статтю в першому виданні "Большой советской энциклопедии" 1930 р., автор якої, характеризуючи діяльність ученого у ВУАН, обмежився зовсім короткою констатацією факту про його керівництво роботою історичного відділення Академії [9, ст. 675]. У повоєнний період, коли в СРСР посилювалося шельмування Михайла Сергійовича, у біографічній статті, присвяченій ученому, було наголошено, що після смерті М. Грушевського стало відомо про те, що нібито він "очолював нелегальну буржуазно-націоналістичну організацію - "Український національний центр" [10, с. 146]. Це була одна зі сфальсифікованих репресивних справ сталінського режиму.

У другому томі академічного видання "Історії Української РСР" 1958 р. діяльність М. Грушевського розглядалася лише в контексті того, що "в історичній науці у 20-30-х роках точилася запекла ідея боротьба". При цьому наголошувалося, що вчений після повернення з-за кордону "продовжував пропагувати буржуазно-націоналістичні погляди". Його робота у ВУАН узагалі була проігнорована авторами цієї праці [15, с. 500].

У біографічній статті про М. Грушевського, опублікованій у першому виданні "Української радянської енциклопедії", поєднано деякі факти про академічну діяльність Михайла Сергійовича ("був керівником кафедри історії України та історичного відділу Академії наук УРСР, ... редактором журналу "Україна"), а також ідеологічні та політичні звинувачення щодо розвитку буржуазно-націоналістичної концепції та зв'язку з "антирадянськими буржуазно-націоналістичними організаціями, що проводили нелегальну підіривну діяльність у УРСР" [11, с. 510].

Специфічна позиція простежується в "Історії Академії наук Української РСР" видання 1967 р. При висвітленні питання діяльності академічних інституцій з історії в 1920-х роках жодним чином не згадано М. Грушевського. Його ім'я в цій праці пов'язане з тим, що він, "повернувшись з еміграції в 1924 р., працював далі над багатотомними виданнями "Історії України-Руси", "Історії української літератури". Відзначивши як позитив, що в цих працях було зібрано "багатий фактичний матеріал", автори традиційно акцентували увагу на тому, що вчений там "пропагував буржуазно-націоналістичні теорії "винятковості" і "безбуржуазності" українського народу в його історичному минулому та "єдиного потоку" в його суспільно-політичному та культурному розвитку" [13, с. 323]. Ці абсолютно безпідставні, надумані ідеологічні звинувачення стали своєрідними кліше для радянської історіографії в оцінках діяльності М. Грушевського.

У першій половині 80-х років ХХ ст. у суспільно-політичному житті України, в історичній літературі посилювалися прояви неосталінізму. Це одразу виявилось в нових ідеологічних нападках радянських істориків на наукову діяльність М. Грушевського. У тогочасному виданні "Історії Академії наук Української РСР" при висвітленні періоду 1920-х років наголошувалося на ідеологічному протистоянні, яке нібито розгорнулося в історичній науці. Зазначалося, що в час "становлення Академії наук УРСР ... розвиток науки в республіці відбувався в наполегливій боротьбі з буржуазною ідеологією, зокрема з такими її проявами, як ідеалізм та націоналізм" [14, с. 13]. У зв'язку із цим було піддано осуду "учених-істориків ... старої формації", які продовжували "залишатись на хибних методологічних позиціях", не пориваючи "з буржуазно-націоналістичними концепціями "школи" Грушевського". При цьому таким "хибним" історикам протиставлялися академіки Д. Багалій, В. Бузескул, В. Іконников, А. Кримський, Д. Яворницький, які зробили "значний вклад у розробку фундаментальних проблем історичної науки" [14, с. 487].

Подібним чином висвітлювалося це питання також у багатотомній "Истории Украинской ССР". Там зазначалося, що повернення М. Грушевського, як і деяких інших діячів еміграції, "було маневром націоналістичної контрреволюції. Вони повернулися, щоб продовжувати підіривну діяльність проти радянської держави", "за буржуазне "відродження" України" [12, с. 124, 125]. Фактично в названих працях повністю відсутній аналіз наукової діяльності М. Грушевського у ВУАН, натомість бачимо неприховані політичні звинувачення, які за радянського часу передбачали кримінальне переслідування.

Представники української емігрантської історіографії більш широко та об'єктивно розглянули науково-організаційну діяльність М. Грушевського у ВУАН. Значний науковий інтерес виявляла до цього питання Н. Полонська-Василенко, яка присвятила велику спеціальну працю історії Української академії наук, а також торкалася цього питання в інших історичних та історіографічних працях. Дослідниця звернула увагу на суперечливе ставлення М. Грушевського до цієї установи в початковий період її діяльності [28, с. 15-18]. Вона зауважила, що у 20-і роки, "незважаючи на тяжкі умови підсоветського життя, українські історики продовжували працю, розвиваючи схему українського історичного процесу, яку встановив М. Грушевський. Заснована в 1918 році Українська Академія Наук стала осередком цієї праці" [27, с. 24-25].

Характеризуючи внесок Михайла Сергійовича в діяльність ВУАН, дослідниця підкреслила, що його

приїзд до України в 1924 р. "дав новий поштовх" для Академії. За словами Н. Полонської-Василенко, учений "створив" академічні "історичні установи", де "було скупчено багато комісій, які мали метою всебічно досліджувати історію України". Наталя Дмитрівна відзначила ті численні академічні видання, які редагував у цей час М. Грушевський [27, с. 25].

О.Оглоблин, аналізуючи науково-організаційну діяльність М. Грушевського у 20-і роки, зазначав, що з 1924 р. той зосередив її в Українській академії наук. Історіограф указав, що в цей час за редакцією Михайла Сергійовича була опублікована "низка важливих для української історичної науки періодичних та неперіодичних видань". Серед них названо журнал "Україна", "Записки Історично-філологічного відділу ВУАН (Праці історичної секції)", збірники "За сто літ", "Науковий Збірник Історичної Секції ВУАН", "Студії з історії України" та інші. Відзначено також поважний внесок в українську історичну науку праць співробітників й учнів М. Грушевського - О. Грушевського, Й. Гермайзе, П. Клименка, О. Барановича, С. Шамрая, М. Ткаченка та інших [18, с. 9].

О.Оглоблин відзначив зміни, які відбулися в українській історіографії за умов сталінського тоталітарного режиму. Серед чинників, які, за словами дослідника, означали "початок дальшого й тотального знищення української історичної науки радянською владою", було названо процес Спілки визволення України (СВУ) 1929-1930 р., політичну чистку ВУАН 1930 р., депортацію М. Грушевського до Москви (1931 р.), "арешти багатьох істориків, офіційне засудження наукової діяльності історичних установ і всіх визначніших українських істориків у 1930-1932 рр." [18, с. 12].

Л. Винар, розглянувши радянський період діяльності М. Грушевського, констатував, що він до 1929 р. розгортав науково-організаційну працю у ВУАН [3, с. 27]. Засновник грушевськознавства зазначав, що Михайло Сергійович наголошував на органічному зв'язку між українським науковим товариством та ВУАН. На думку діаспорного історика, "це послідовне підкреслювання Грушевським органічного зв'язку між УНТ і ВУАН на різних наукових форумах відіграло важливу роль у його науково-організаційній і науково-видавничій діяльності в 1920-их роках" [5, с. 126]. Л. Винар наголосив, що "очолення Грушевським першої науково-дослідної кафедри історії України у Києві в 1924 р. ... мало виняткове значення в розвитку історичної школи Грушевського в Києві й взагалі в розвитку української історичної науки" [5, с. 126, 127].

М. Галій у вступній статті від видавництва до збірника вибраних праць М. Грушевського підкреслював особливе значення його повернення в радянську Україну для українського народу. На думку автора, Михайло Сергійович був радо зустрінутий свідомою харківською українською інтелігенцією в стінах університету в 1924 році. М. Галій зауважив, що "з таким самим ентузіазмом вітала його українська інтелігенція 3-го жовтня 1926 р. в Києві під час святкування його подвійного ювілею: 60-ліття народження й 40-ліття наукової праці. Пам'яткою цього святкування залишився виданий ВУАН великий двотомний науковий збірник праць чисельних його учнів і прихильників із України й цілого світу. Проте, як зазначив автор, незважаючи на величезну роботу та повагу до нього українською громадянства, його "життєві умови в Києві були жалюгідні" [8, с. 27]. Ситуація зовсім погіршилася, на думку М. Галія, коли "в 1931 році київська урядова газета "Пролетарська Правда" виступила проти Грушевського та його школи, закидаю-

чи їм антимарксистську методу, ворожу "єдино-науковій" методі Маркса-Леніна" [8, с. 28].

М. Мушинка зазначив, що після повернення М. Грушевського в 1924 р. на Україну той "розгорнув широку наукову діяльність. Ставши академіком ВУАН і очоливши кафедру історії України з її чисельними комісіями, кабінетами й секціями, він став центральною фігурою, навколо якої (як і раніше у Львові) групувалися кращі наукові сили України" [17, с. 303].

Сучасні українські історики, надолужуючи розвиток грушевськознавства, досліджують різні аспекти діяльності М. Грушевського в радянській Україні, перш за все, у ВУАН. Цим питанням присвячені ґрунтовні праці вітчизняних учених 1990-х років. П. Сохань, В. Ульяновський та С. Кіржаєв у колективній монографії всебічно аналізували діяльність Михайла Сергійовича у ВУАН. Дослідники розглянули питання про повернення вченого в Україну та початок його академічної роботи, роль М. Грушевського у створенні історичних установ ВУАН, у підготовці молодих істориків, у розвитку зв'язків із зарубіжними науковцями, у видавничій та науково-популяризаторській діяльності [31].

Питання роботи М. Грушевського у ВУАН розглядав у своїх монографіях Р. Пиріг. Великий науковий, історіографічний інтерес становлять його праці "М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924-1934 рр.)" [19], та "Життя Михайла Грушевського. Останнє десятиліття" [20-26]. У цих дослідженнях, спираючись на велику джерельну базу, історик висвітлює роботу Михайла Сергійовича в Академії, показуючи його складні стосунки з керівниками академічних та більшовицьких партійно-державних установ. Окремо проаналізовані суперечливі події, пов'язані з ювілеєм ученого 1926 р.

І. Верба й О. Юркова в співавторській праці серед інших питань проаналізували діяльність М. Грушевського у ВУАН. На думку дослідників, "сама кафедра, яку М. С. Грушевський вважав наступником Українського соціологічного інституту (УСІ), перенесення якого з-за кордону не відбулося, була сформована першою; до неї планувалося перенести структуру і завдання УСІ з подальшим перетворенням на інститут". Також визначалося, що "кафедра виконувала дві взаємопов'язані функції - науково-дослідну та науково-виховну [2, с. 272].

О. Юркова в наш час є одним із провідних дослідників проблематики, пов'язаної з питаннями діяльності М. Грушевського у ВУАН. У своїй монографії "Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. Грушевського (1924-1930)", опублікованій на основі матеріалів кандидатської дисертації авторки, вона проаналізувала роль Михайла Сергійовича в науковій діяльності заснованого ним основного історичного структурного підрозділу Академії [33]. О.Юркова розглядає також питання про стосунки М. Грушевського зі своїми учнями. Дослідниця зазначає, що "археографічна робота була М. С. Грушевським добре організована. Існував чіткий поділ праці. Учні М. С. Грушевського переглядали архівні фонди (часто на ті або інші фонди вказував сам М. С. Грушевський), вибирали необхідні їм документи, потім спеціальні працівники (копіїсти) ці документи переписували. Після цього йшла звірка переписаного з оригіналом, археографічне опрацювання, підготовка до друку" [34, с. 120].

С. Водотика розглянув у контексті науково-організаційної діяльності М. Грушевського проблему його керівництва роботою Археографічної комісії ВУАН. Дослідник звернув увагу на те, що для вивчення діяльності АК і ролі її голови існує змістовна та достовірна джерельна база: видання й звіти комісії, документи про її діяльність [7].

Висновки

1. Науково-організаційна діяльність М. Грушевського ВУАН (1924-1931 рр.) розглядалася представниками української історіографії. Радянські історики цю наукову проблему ґрунтовно не досліджували. Вони обмежилися загальними фразами та відверто ідеологізованими оцінками щодо ролі видатного вченого у ВУАН.

2. Дослідники емігрантської історичної науки (Л. Винар, М. Галій, М. Мушинка, О. Оглоблин, Н. Полонська-Василенко) зазначили, що з поверненням Михайла Сергієвича в Україну був даний новий імпульс роботі ВУАН, історичні установи якої мали всебічно вивчати історію України, пошквалилась видавнича діяльність. Але, на думку діаспорних учених, репресії радянської влади завадили науково-організаційній діяльності М. Грушевського у ВУАН.

3. Сучасні українські історики (І. Верба, С. Водотика, С. Кіржаєв, Р. Пиріг, П. Сохань, В. Ульяновський, О. Юркова) більш ретельно вивчали і проаналізували науково-організаційну діяльність М. Грушевського, яка була спрямована, зокрема, на заснування науково-дослідної кафедри українознавства задля створення методологічної установи для виховання молодих дослідників, яка стала би наступником Українського соціологічного інституту (УСІ). На думку істориків, у його планах було створення Дослідного інституту Західної України.

Отже, у сучасній українській історіографії стверджується, що М. Грушевський був організатором української національної науки, завдяки його активній науково-організаційній діяльності створювалися НТШ, УНТ, УСІ, ВУАН - інституції високого наукового рівня.

ЛІТЕРАТУРА

- Тонкаль В. Ю. Академія наук Української РСР / В. Ю. Тонкаль, В. М. Пелих, Б. С. Стогній. - К. : Наук. думка, 1980. - 429 с.
- Верба І. В. Київська історична школа М. С. Грушевського: організаційно-технічні моменти / І. Верба, О. Юркова // Український історик. - 1996. - № 1/4. - С. 268-284.
- Винар Л. Вступ до науки грушевськознавство / Л. Винар // Український історик. - 1996. - № 1-4. - С. 17-78.
- Винар Л. Михайло Грушевський - історик України / Л. Винар // Михайло Грушевський : зб. наук. праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. - Львів : НТШ, 1994. - С. 13-32.
- Винар Л. Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866 - 1934) / Л. Винар // Силуєти епох. Історичні розвідки. - Дрогобич : Відродження, 1992. - С. 77-167.
- Водотика С. Г. Історична наука УСРР 1920-х років: соціополітичні, науково-організаційні та концептуальні основи функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук : спец. 07.00.01 / С. Г. Водотика ; НАН України. Ін-т історії України. - К., 2001. - 33 с.
- Водотика С. Г. Михайло Грушевський і українська археографія 1920-х років / С. Г. Водотика // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи. - К. : Головне архівне управл., 1997. - Ч. I. - С. 173-177.
- Галій М. Від видавництва / М. Галій // Грушевський М. Вибрані праці видано з нагоди 25-річчя з дня його смерті (1934-1959). - Нью Йорк, Гол. Управа ОУРДП в США, 1960. - С. 7-30.
- Грушевський (Грушевський) Михайл Сергеевич // Большая советская энциклопедия. - Т. 19 / [под ред. В. Куйбішева]. - М. : Советская энциклопедия, 1930. - Ст. 673-676.
- Грушевський Михайл Сергеевич // Большая Советская Энциклопедия / [гл. ред. Б. А. Введенский]. - Т. 13. - М. : Государственное научное издательство "Большая Советская Энциклопедия", 1952. - С. 145-146.
- Грушевський Михайло Сергієвич // Українська радянська енциклопедія / [гол. ред. М. П. Бажан та ін.]. - Т. 3. Волочинія - Данія. - К. : Головна ред. Укр. Рад. Енци., 1960. - С. 509-510.
- История Украинской ССР : в 10 томах. - Т. 7. - Украинская ССР в период построения и укрепления социалистического общества (1921 - 1941) / [ред. колегія: С. В. Кульчицкий (ответств. ред.) и др.]. - К. : Наук. думка, 1984. - 719 с.
- Історія Академії наук Української РСР : у 2-х книгах / [Патон Б. Є. (гол. ред.)]. - Кн. I. - К. : Головна редакція Української Радянської енциклопедії АН. УРСР, 1967. - 835 с.
- Історія Академії Наук Української РСР / [ред. колегія: Б. Є. Патон (гол. ред.) та ін.]. - К. : Наук. думка, 1982. - 859 с.
- Історія Української РСР : в 2-х томах. - Т. II. / [ред. колегія: С. М. Білоусов та ін.]. - К. : Видавн. Акад. Наук УРСР, 1958. - 779 с.
- Історія Української РСР : в 2-х томах. - Т. II. / [К. К. Дубина (гол. ред.) та ін.]. - К. : Наук. думка, 1967. - 859 с.
- Мушинка М. Взаємини Степана Рудницького з Михайлом Грушевським / М. Мушинка // Михайло Грушевський : зб. наук. праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. - Львів : НТШ, 1994. - С. 296-305.
- Оглоблин О. Думки про сучасну українську советську історіографію / О. Оглоблин. - Нью-Йорк : Організація чотирьох свобод України, 1963. - 87 с.
- Пиріг Р. Я. Життя Михайла Грушевського. Останнє десятиліття (1924 - 1934) / Р. Я. Пиріг. - К., 1993. - 198 с.
- Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924 - 1934 рр.) / Р. Я. Пиріг // Укр. іст. журн. - 1991. - № 4. - С. 54-66.
- Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924 - 1934 рр.) (продовження) / Р. Я. Пиріг // Укр. іст. журн. - 1991. - № 5. - С. 50-61.
- Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924 - 1934 рр.) (продовження) / Р. Я. Пиріг // Укр. іст. журн. - 1991. - № 7. - С. 38-48.
- Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924 - 1934 рр.) (продовження) / Р. Я. Пиріг // Укр. іст. журн. - 1991. - № 8. - С. 54-63.
- Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924 - 1934 рр.) (продовження) / Р. Я. Пиріг // Укр. іст. журн. - 1991. - № 9. - С. 50-60.
- Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924 - 1934 рр.) (продовження) / Р. Я. Пиріг // Укр. іст. журн. - 1991. - № 10. - С. 44-51.
- Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський: між історією і політикою (1924 - 1934 рр.) (закінчення) / Р. Я. Пиріг // Укр. іст. журн. - 1991. - № 11. - С. 3-13.
- Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. / Н. Полонська-Василенко. - К. : Либідь, 1992. - Т. 1. До середини XVII століття. - 640 с.
- Полонська-Василенко Н. Українська Академія Наук (Нарис історії). - Частина I (1918 - 1930) / Н. Полонська-Василенко // Українська Академія наук. Нарис історії. - К. : Наук. думка, 1993. - С. 1-151.
- Полонська-Василенко Н. Українська Академія наук (Нарис історії). - Частина II (1931 - 1941) / Н. Полонська-Василенко // Українська Академія наук. Нарис історії. - К. : Наук. думка, 1993. - С. 1-216.
- Полонська-Василенко Н. Нарис історіографії України / Н. Полонська-Василенко // Історія України. - Т. 1. До середини ХУІІ ст. - К. : Либідь, 1992. - С. 13-38.
- Рубач М. А. Грушевський Михайл Сергеевич / М. А. Рубач // Советская историческая энциклопедия / [гл. ред. Е. М. Жуков]. - М. : Советская энциклопедия, 1963. - Т. 4. - Ст. 857-859.
- Сохань П. С. М. С. Грушевський і АCADEMIA. Ідея, змагання, діяльність / П. С. Сохань, В. І. Ульяновський, С. М. Кіржаєв. - К. : Академія наук України. Інститут української археографії, 1993. - 321 с.
- Ткаченко В. В. Радянська та новітня вітчизняна історіографія проблеми розвитку української науки 20-30-х років ХХ ст. / В. В. Ткаченко [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2009_25/Gileya25/I6_doc.pdf.
- Юркова О. Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. Грушевського (1924-1930) / О. Юркова. - К. : НАНУ, 1999. - 432 с.
- Юркова О. Чи експлуатував Михайло Грушевський своїх учнів / О. Юркова // Михайло Грушевський - науковець і політик у контексті сучасності : зб. наук. праць. - К. : Українська Видавнича Спілка, 2002. - С. 117-121.

Романцова Наталья,

кандидат исторических наук, доцент кафедры исторических дисциплин
Мариупольского государственного университета

НАУЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ М. ГРУШЕВСКОГО ВО ВСЕУКРАИНСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК (1924 - 1931 гг.) ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМЫ

В статье анализируются вопросы изучения украинскими историками XX - начала XXI в. научной деятельности М. Грушевского во Всеукраинской академии наук (ВУАН). Рассмотрено освещение этой научной проблемы в трудах советских историков, ученых диаспоры, современных ученых. Выявлены историографические оценки роли Михаила Сергеевича в организации работы указанной институции, значение его деятельности для придания украинской исторической науке академического, международного уровня.

Ключевые слова: Всеукраинская академия наук; историография исследования; научная деятельность; ученые диаспоры, историографический анализ работ современных украинских исследователей.

Romantsova Natalia

кандидат исторических наук, доцент кафедры исторических дисциплин
Мариупольского государственного университета

SCIENTIFIC ACTIVITY OF M. GRUSHEVSKYY IN UKRAINIAN ACADEMY OF SCIENCE (1924 - 1931). HISTORIOGRAPHICAL ASPECT OF THE PROBLEM

Questions of the elucidating by Ukrainian historians M. Grushevskyy's scientific activity in Ukrainian academy of science are analyzed in the article. Studies of the role of the outstanding historian in the organization of its work and importance of his work in conferring an international and academic level to Ukrainian science are taken under consideration.

It is clear that M. Grushevskyy was considered as a scientist and organizer of the science in the frames of Ukrainian academy of science by the historians and researchers of Diaspora and our country during the academic period of his scientific activity (1924 - 1931).

L. Vinar, M. Galiy, N. Mushunka, A. Ogloblin, N. Polonskaya-Vasilenko indicated that the arrival of Mykhayl Sergiyovych gave a new pulse to the work of this institution, brought its publishing activities to life, its historical establishments studied the history of Ukraine thoroughly. But repressions of Soviet authorities prevented Grushevskyy's scientific and organizing activity in the academy of science.

It is stated that modern Ukrainian historians such as I. Verba, S. Vodotyka, R. Pyrig, P. Sochan, A. Yurkova have analysed scientific and organizing activities of Mykhayl Sergiyovych more carefully, this activity was directed for instance to the foundation of the research department of Ukrainian country studies, to creating of the methodological institution and training of the young researchers, which would become the successor of the Ukrainian Sociological Institute.

The Historians have paid attention to the work of Commission of Study of early texts of Ukrainian academy of sciences under the direction of Mykhayl Sergiyovych. The joining of the representatives of Lviv scientific school of M. Grushevskyy to the cooperation in academy is analyzed either. Scientists suppose that his plan was to create "The Research institute of Western Ukraine".

Key words: Ukrainian academy of science; historiography of the study; scientific activity; scientist of Diaspora; historiographical analysis of the modern Ukrainian researchers.

REFERENCES

1. Tonkal V. Yu., Pelykh V. M., Stohnii B. S. (1980), Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, Naukova dumka, Kyiv, 429 p. (ukr).
2. Verba I. V., Yurkova O. (1996), *Ukrainskyi istoryk [Ukrainian historian]*, № 1-4, pp. 268-284 (ukr).
3. Vynar L. (1996), *Ukrainskyi istoryk [Ukrainian historian]*, № 1-4, pp. 17-78 (ukr).
4. Vynar L. (1994), *Collection of scientific works and Materials International Jubilee Conference devoted to the 125th anniversary of the birth of Mykhaylo Hrushevskyy*, Shevchenko Scientific Society, Lviv, pp. 13-32 (ukr).
5. Vynar L. (1992), *Syluety epokh. Istorychni rozvidky, Vidrozhennia, Drohobych*, pp. 77-167 (ukr).
6. Vodotyka S. H. (2001), *Historical science UkrSSR 1920: socio-political, scientific, organizational and conceptual bases of operation*, Abstract of thesis for the degree of doctor of historical sciences after specialty 07.00.01, Kyiv, 33 p. (ukr).
7. Vodotyka S. H. (1997), *Ukrainske arkhivoznavstvo: istoriia, suchasnyi stan ta perspektyvy*, Kyiv, Part I, pp. 173-177 (ukr).
8. Halii M. (1960), *Vid vydavnytstva*, in Hrushevskyy M., *Selected publications published on the occasion of the 25th anniversary of his death (1934 - 1959)*, New York, pp. 7 - 30 (ukr).
9. Grushevskiy Mikhail Sergeevich (1930), in V. Kuybyshev (ed.), *Bolshaya Sovetskaya Entsiklopediya [Great Soviet Encyclopedia]*, Moscow, Vol. 19, pp. 673-676 (rus).
10. Grushevskiy Mikhail Sergeevich (1952), in B. A. Vvedenskiy (ed.), *Bolshaya Sovetskaya Entsiklopediya [Great Soviet Encyclopedia]*, Moscow, Vol. 13, pp. 145-146 (rus).
11. Hrushevskyy Mykhailo Serhiiovych (1960), in Bazhan M. P. (ed.), *Ukrainskaadianska entsyklopediia [Ukrainian Soviet Encyclopedia]*, Kyiv, Vol. 3, pp. 509 - 510 (ukr).
12. Kulchitskiy S. V., ed. (1984), *History of the Ukrainian SSR*. In ten volumes, Kiev, Vol. 7, 719 p. (rus).
13. Paton B. Ye. (editor) (1967), *History of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR*. In 2 books, Kyiv, Book. I, 835 p. (ukr).

14. Paton B. Ye. (editor) (1982), *History of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR*, Kyiv, 859 p. (ukr).
15. Bilousov S. M. (ed.) (1958), *History of the Ukrainian SSR*. In two volumes, Kyiv, Vol. II, 779 p. (ukr).
16. Dubyna K. K. (ed.) (1967), *History of the Ukrainian SSR*. In two volumes, Kyiv, Vol. II, 859 p. (ukr).
17. Mushynka M. (1994), *Mykhailo Hrushevskyyi, Collection of scientific papers and materials of international jubilee conference devoted to the 125th anniversary of the birth of Mikhaïlo Hrushevskyyi*, Shevchenko Scientific Society, Lviv, pp. 296-305 (ukr).
18. Ohloblyn A. (1963), *Dumky pro suchasnu ukraïnsku sovïetsku istoriohrafiïu* [Thoughts about modern Soviet Ukrainian historiography], New York, 87 p. (ukr).
19. Pyrih R. Ya. (1993), *Zhyttia Mykhaila Hrushevskoho. Ostannie desiatylittia (1924 - 1934)* [The life of Mykhailo Hrushevsky. The last decade], Kyiv, 198 p. (ukr).
20. Pyrih R. Ya. (1991), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, № 4, pp. 54-66 (ukr).
21. Pyrih R. Ya. (1991), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, № 5, pp. 50-61 (ukr).
22. Pyrih R. Ya. (1991), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, № 7, pp. 38-48 (ukr).
23. Pyrih R. Ya. (1991), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, № 8, pp. 54-63 (ukr).
24. Pyrih R. Ya. (1991), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, № 9, pp. 50-60 (ukr).
25. Pyrih R. Ya. (1991), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, № 10, pp. 44-51 (ukr).
26. Pyrih R. Ya. (1991), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, № 11, pp. 3-13 (ukr).
27. Polonska-Vasylenko N. (1992), *History of Ukraine, Vol 1. By the mid-seventeenth century*, Kyiv, 640 p. (ukr).
28. Polonska-Vasylenko N. (1993), *Ukrainian Academy of Sciences. The history*, Kyiv, part I (1918-1930), pp. 1-151 (ukr).
29. Polonska-Vasylenko N. (1993), *Ukrainian Academy of Sciences. The history*, Kyiv, part II (1931-1941), pp. 1-216 (ukr).
30. Polonska-Vasylenko N. (1992), *History of Ukraine, Vol. 1. By the middle of the XVII century*, Lybid, Kyiv, pp. 13-38 (ukr).
31. Rubach M. A. (1963), *Grushevskiy Mikhail Sergeevich*, in Zhukov E. M., eds., *Soviet Historical Encyclopedia*, Moscow, Vol. 4, Art. 857-859 (rus).
32. Sokhan P. S., Ulianovskiy V. I., Kirzhaiev S. M. (1993), *M. Hrushevsky and ACADEMIA. The idea competitions, business*, Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian Institute of Archeology, Kyiv, 321 p. (ukr).
33. Tkachenko V., *Soviet and Contemporary national problems of Ukrainian historiography of science 20-30 years of the twentieth century*, available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2009_25/Gileya25/I6_doc.pdf (ukr).
34. Yurkova O. (1999), *Activities scientific research of the Department of History of Ukraine Hrushevkyi (1924 - 1930)*, National Academy of Sciences, Kyiv, 432 p. (ukr).
35. Yurkova O. (2002), *Mykhaylo Hrushevskyyi - scholar and politician in the context of modernity. Collected Works*, Kyiv, pp. 117-121 (ukr).

© Романцова Наталя

Надійшла до редакції 05.11.2013

УДК 94: 329. 15] (477. 82) "1988 - 1991"

ЧУРА ВАСИЛЬ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
Львівської державної фінансової академії

НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ В ПРИКАРПАТТІ НА ЗЛАМІ 80-90-х рр. ХХ ст. КРІЗЬ ПРИЗМУ БАЧЕННЯ КОМПАРТІЙНОЇ ПРЕСИ

У статті досліджено проблему висвітлення компартійною пресою перебігу національно-демократичного руху на Івано-Франківщині у 1988-1991 рр. Джерельною базою дослідження виступили радянські періодичні видання різних рівнів, національно-демократична преса, матеріали польових досліджень автора. Аналіз періодики засвідчив украї вороже ставлення партійних органів різних рівнів до розвитку національного самоусвідомлення серед жителів регіону і до їх державотворчих прагнень. Виявлено ключову причину такого неприйняття, яка полягала в принципово антиукраїнському налаштуванні комуністичної партії.

Ключові слова: КПРС; КПУ; періодика; преса; статті; публікації; національно-демократичний рух; протистояння; державна незалежність України.

Постановка проблеми. Основним наслідком компартійного реформування політичного та соціально-економічного базису СРСР у другій половині 1980-х рр. стала зневіра громадян країни в життєздатності компартійної доктрини та доцільності існування комуністичного режиму. До цього спрчинилися оприлюднення

комуністичних злочинів минулих десятиліть, перманентна криза народногосподарського комплексу країни, загострення міжнаціональної та релігійної проблем тощо. Недолуге запровадження перебудовних новацій як засіб компартапарату зберегти монополію на політичну владу у Радянському Союзі лише прискорило